

Barbara Lulek

Rada rodziców – pomiędzy formalną a nieformalną edukacją dziecka

Edukacja - Technika - Informatyka nr 3(17), 22-31

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

BARBARA LULEK

Rada rodziców – pomiędzy formalną a nieformalną edukacją dziecka

Parent Council – formal and informal education of pupils

Doktor, Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Pedagogiczny, Zakład Pedagogiki Ogólnej i Metodologii, Polska

Streszczenie

Współczesny system kształcenia nie kończy się na szkole jako formalnym podmiocie odpowiedzialnym za proces kształcenia i wychowania młodego pokolenia. Dzieci i młodzież zdobywają wiedzę i kształtują umiejętności także w szeroko rozumianym środowisku nieszkolnym, które bogate jest w jakościowo różne bodźce edukacyjne. W takiej sytuacji oczekiwać należy od szkoły rezygnacji z monopolizacji kształcenia i certyfikacji kompetencji na rzecz zaspokajania potrzeb i rozwijania aspiracji dydaktycznych uczniów na zasadach edukacyjnego partnerstwa. Naturalnym sprzymierzeńcem nauczycieli w wymienionych przedsięwzięciach zmierzających do harmonizowania oddziaływań edukacji szkolnej i nieszkolnej jest społeczność rodziców, a zwłaszcza ich formalna reprezentacja – rada rodziców. Organy rodzicielskie w szkole w sposób naturalny mogą inicjować działania środowiskowe, dążąc do uwzględniania w pracy szkoły doświadczeń pozaszkolnych uczniów, a także włączać podmioty funkcjonujące w najbliższym otoczeniu w proces nauczania i wychowania szkolnego. Dlatego też treść niniejszego artykułu, o charakterze teoretyczno-empirycznym, jest próbą odpowiedzi na pytanie o inicjowanie przez radę rodziców działań zmierzających do realizacji edukacji środowiskowej i określenia jej modelu.

Słowa kluczowe: rodzina, dziecko, szkoła, rada rodziców, edukacja formalna, edukacja nieformalna.

Abstract

Modern educational system extends its boundaries beyond school, seen as a formal entity responsible for educational processes of young generation. Children and youths also acquire knowledge and develop their skills in, in its broadest sense, non-scholar environment, full of qualitatively different educational stimuli. Such a situation forces school to demonopolise education and un-certificate abilities in favour of satisfying needs and developing students' didactic ambitions on the basis of educational partnership. Naturally, teachers are supported in their attempts to balance scholar and non-scholar educational impact by parental community, especially by their representative form, which is parent council. Parental organs in school can naturally initiate environmental operations, taking into account students' extra-scholar experience in school's work, as well as to include entities functioning in the closest environment into schools'

educational and upbringing processes. Therefore, this article's theoretical and empirical content outlines efforts initiated by parent council, in order to implement environmental education and determine its model.

Key words: family, child, school, parent council, education.

Wstęp

Drugie dziesięciolecie XXI w. skłania coraz powszechniej do refleksji, iż nie ma takich obszarów życia i działania człowieka, które nie podlegałyby intensywnym przemianom. Zmiany dotyczą zarówno jednostek, grup, wspólnot, jak i szerszych społeczności. Przekształcenia widoczne są w podstawowych środowiskach życia dziecka – kręgu rodzinnym i środowisku szkolnym. Odnoszą się także do edukacji jako jednego z najważniejszych czynników rozwoju jednostki. Oczywiście szkoła jako podstawowa instytucja systemu oświaty nadal realizuje swoje podstawowe obowiązki i zadania związane z przekazywaniem wiedzy i kształtowaniem u uczniów określonych umiejętności, respektowaniem norm przyjętych w społeczeństwie, wdrażaniem wychowanków do samorozwoju, samowychowania i samokształcenia oraz kształtowaniem postaw umożliwiających uczniom prawidłowe funkcjonowanie społeczne [Lulek 2012a: 63]. Jednak procesy i oddziaływania, które prowadzą do określonych zmian i realizacji wyznaczonych celów wychowawczych, przestają być domeną wielostopniowej szkoły. Coraz powszechniej proces edukacji urzeczywistniany jest w bogatym kulturowo pozaszkolnym otoczeniu życia dziecka przez instytucje, stowarzyszenia, organizacje i inne podmioty środowiskowe. Uczestnictwo w zabawie, pracy, w kontaktach z rówieśnikami, w spędzaniu czasu wolnego staje się miejscem okazjonalnego, incydentalnego uczenia się młodego pokolenia, które nierzadko oparte jest na przekazie, że istnieje kilka sposobów rozumienia rzeczy i zjawisk. To pozaszkolne, nieformalne środowisko edukacyjne tworzy swoistą społeczną bazę kształcenia i wychowania. Uczestnictwo w nim jest dobrowolne i pozwala na rozwijanie indywidualności jednostek oraz nie ogranicza samodzielności wyboru, a przekazywane treści charakteryzuje aktualność, innowacyjność, różnorodności i adekwatność wobec potrzeb i oczekiwań człowieka [Trempała 2002: 79].

Przed szkołą staje zatem nowe wyzwanie związane z koniecznością uwzględnienia w procesie edukacji działalności szeregu instytucji, placówek środowiskowych realizujących w mniej lub bardziej planowanej i systematycznej formie ideał wychowawczy. Realizacja tak nakreślonego zadania nie jest łatwa. Wymaga podjęcia działań w dwóch zasadniczych obszarach. Po pierwsze, w procesie kształcenia szkoła powinna umiejętnie łączyć treści edukacji nieformalnej z treściami realizowanej podstawy programowej. Chodzi o uwzględnienie wiedzy potocznej, praktycznej i naukowej, którą uczniowie zdobywają poza placówką, oraz ich pozaszkolnych doświadczeń w procesie nauczania-uczenia

się dziecka w szkole. Po drugie, obejmuje przygotowanie uczniów przez nauczycieli do aktywnego udziału i umiejętnego, krytycznego korzystania z zasobów edukacyjnych środowiska [Trempała 1997: 119; 1988]. Tak nakreślona dwutorowa działalność szkoły i nauczycieli powinna zostać wzmocniona przez podjęcie współdziałania z rodziną i podmiotami edukacji równoległej.

Edukacja realizowana poza systemem szkolnym

Rozważając powiązania edukacji szkolnej (formalnej) z nieszkolną (nieformalną, równoległą, środowiskową), należy sprecyzować ramy terminologiczne wymienionego pojęcia. Pomimo dostrzegania wagi wzajemnych powiązań szkoły ze środowiskiem termin „edukacja równoległa” w literaturze przedmiotu nie doczekał się jednej definicji. Prekursorem pojęcia „wychowanie równoległe” w polskim piśmiennictwie pedagogicznym był R. Wroczyński, który definiował je jako „szeroki strumień wpływów wychowawczych oddziałujących na młodą generację poza szkołą” [Wroczyński 1979: 203–206]. Współcześnie w rozważaniach poświęconych edukacji nieformalnej na ogół ujmuje się omawiany termin dwójako. Po pierwsze, w węższym znaczeniu jako kształcenie i wychowanie pozaszkolne, układ placówek wychowania poza szkołą obejmujący swym oddziaływaniem określoną część dzieci i młodzieży. W takim znaczeniu edukacja nieformalna realizowana jest m.in. w rodzinie, grupie rówieśniczej, środowisku lokalnym, instytucjach opieki społecznej, ochrony zdrowia, organizacjach dziecięcych, stowarzyszeniach. Po drugie, w szerszym znaczeniu edukacja nieszkolna obejmuje całokształt oddziaływań zarówno planowych, jak i samorzutnych (okazjonalnych) na dzieci, młodzież (i dorosłych) w różnych dziedzinach ich życia i działalności w warunkach pozaszkolnych [Trempała 1990: 91]. Edukacja nieszkolna obejmuje zatem nurt oddziaływań edukacyjnych nie zawsze intencjonalnych, realizowany równoległe do działań szkoły przez jednostki i grupy, instytucje i placówki zajmujące się bezpośrednio i pośrednio wychowaniem. Działania edukacyjne charakteryzuje otwartość na wzajemne oddziaływania i modyfikacje zewnętrzne [Trempała 1994: 12].

Edukacja nieformalna niesie ze sobą liczne szanse pozwalające budować lokalną koalicję na rzecz edukacji i rozwijania kolejnych szczebli partycypacji społecznej. Niewątpliwie jednostka w ramach edukacji środowiskowej może zaspokajać własne potrzeby i zainteresowania, kompensować deficyty i niedostatki powstające w procesie kształcenia, uczestnicząc w bogactwie zajęć o zróżnicowanej formie organizowanych przez instytucje wychowania naturalnego, bezpośredniego i pośredniego. Ponadto uczestnicy edukacji równoległej rozwijają różne sposoby komunikowania się społecznego oraz zdolność refleksyjnego i krytycznego odbierania i tworzenia komunikatów. Oddziaływania środowiskowe sprzyjają także poznawaniu odmienności i kształtowaniu zrozumienia dla inności społeczeństwa. Z upływem czasu nawiązywane kontakty na

terenie instytucji pozaszkolnych umożliwiają jednostkom i grupom osiągnięcie wysokich stopni partycypacji społecznej, tworzenie spirali życzliwości społecznej opartej na autentycznym dialogu [Trempała 1999: 159–161].

Dostrzec jednak należy, że edukacji realizowanej poza szkołą oprócz walorów wychowawczych towarzyszą także zagrożenia ujawniające się w płaszczyźnie problemów moralnych, społecznych i komunikacyjnych. Spowodowane przemianami społecznymi narastanie zjawisk o charakterze dewiacyjnym i patologicznym, zataczające coraz szersze kręgi rozwarstwienie społeczne, obojętność społeczna, kultura narzekania prowadzą do braku poczucia bezpieczeństwa jednostki, osłabienia więzi społecznych, kryzysu wzorców zachowań, a tym samym do dezintegracji sił społecznych w środowisku. W takiej sytuacji członkowie społeczeństwa budują swój własny styl życia, werbalizują poglądy, ustosunkowują się do wartości, nierzadko nie rozumiejąc problemów lokalnej społeczności, a ulegając medialnym przesłankom relatywizmu moralnego, doświadczając poczucia osamotnienia, budują postawę biernego konsumenta społecznych dóbr [Lulek 2012a: 71].

Pomimo występujących zagrożeń edukacja równoległa odgrywa i odgrywać będzie coraz większą rolę w procesie edukacji nie tylko dzieci i młodzieży, ale i osób dorosłych. Uwarunkowań tego stanu rzeczy upatrywać należy w atrakcyjności i aktualności oferowanych zajęć przez instytucje i organizacje pozaszkolne, jak też skuteczności i powszechności prowadzonych działań.

Rada rodziców jako reprezentacja społeczności rodziców w szkole

Edukacja formalna młodego pokolenia prowadzona jest przez profesjonalistów – nauczycieli, wychowawców i przebiega w instytucjach oświatowych – przedszkolach, szkołach różnych typów. W przeciwieństwie do niej edukacja nieformalna, równoległa sprowadza się do działań podejmowanych w środowisku lokalnym przez jednostki, grupy i instytucje nie zawsze merytorycznie przygotowane do realizacji procesu kształcenia oraz wychowania dzieci i młodzieży. Wśród wymienionych podmiotów znaczącą rolę odgrywa rodzina jako bogaty i zróżnicowany obszar oddziaływań wychowawczych [Lulek 2016]. W momencie rozpoczęcia przez dziecko edukacji rodzinę – bogaty potencjał edukacyjny i szkołę zaczynają łączyć wspólne wartości związane przede wszystkim z dzieckiem i jego dobrem [Lulek 2015: 137–146]. Wspólnota wartości rodziców i nauczycieli sprzyja synchronizowaniu oddziaływań edukacji formalnej i nieformalnej na bazie współpracy, partnerstwa i dialogu. W takiej sytuacji powstają korzystne warunki do budowania na fundamencie zaangażowania społeczności rodziców i miejscowych sił społecznych zintegrowanej i demokratycznej przestrzeni edukacyjnej [Theiss 2006: 16]. Szkoła staje się wówczas miejscem dla każdej jednostki (nierazko prezentującej odmienne stanowisko), przestrzenią, w której w toku dyskusji wypracowuje się wspólne, kompromisowe rozwiązania

pozywające łączyć nurt edukacji równoległej z nauczaniem szkolnym. Niemalą rolę w budowaniu dobrowolnych, wielokierunkowych działań rodziców i nauczycieli, pozbawionych nadrzędności, dominacji, przymusu, obowiązku, powinności czy nakazu [Lulek 2008, 2012b], odgrywa rada rodziców. Ta formalna reprezentacja rodziców w szkole jest organem pobocznym w relacjach z radą pedagogiczną i dyrektorem. Zgodnie z przyjętymi regulacjami prawnymi dysponuje prawem do wpływania na proces edukacji w danej placówce. Rada rodziców może zgłaszać wnioski i opinie do dyrektora szkoły, w których akcentować może potrzebę łączenia i uwzględniania pozaszkolnych doświadczeń ucznia w procesie kształcenia, konieczność przygotowania uczniów do aktywnego i krytycznego korzystania z nieszkolnych źródeł wiedzy. Samorządne przedstawicielstwo rodziców w szkole koncentruje swoją działalność na aktywizowaniu społeczności rodziców do czynnego wspierania nauczycieli w realizacji programu nauczania, wychowania i opieki oraz włączaniu podmiotów środowiskowych w przekazywanie treści podstawy programowej, jak też udzielanie pomocy materialno-usługowej szkole. Podejmowanie przez radę rodziców działań zmierzających do łączenia oddziaływań podmiotów środowiskowych i nauczycieli pozwala edukację dziecka zorientować prorodzinnie, budować trójpodmiotowość relacji w układach: rodzice–dzieci–wychowawcy, jednostka–grupa–społeczność, dzieci–młodzież–dorośli oraz realizować funkcję kształcącą, socjalizacyjno-wychowawczą, opiekuńczo-socjalną oraz kulturową. Pojawia się wzajemna otwartość, dialog i współpraca jako podstawowe strategie relacji w środowisku.

Kilka uwag o prowadzonych badaniach

Kierując się powyższymi założeniami, autorka opracowania podjęła badania, które były próbą określenia rodzaju działań podejmowanych przez rady rodziców jako reprezentację rodzicielskiej społeczności w ramach łączenia edukacji formalnej i nieformalnej. Przyjęto, że podejmowane przez radę rodziców działania na rzecz scalania edukacji formalnej i środowiskowej przyjmować mogą różny kształt, a mianowicie uniwersalny, reformistyczny i radykalny. W modelu uniwersalnym edukacja środowiskowa ma charakter formalny i zinstytucjonalizowany, obejmuje wszystkie grupy społeczne i wiekowe. Opiera się na programie i zawodowym przewodnictwie wykwalifikowanych osób. Drugi z wymienionych modeli odwołuje się do selektywnej interwencji społecznej, która podejmowana jest wobec podmiotów pokrzywdzonych. Ostatni wzorzec wiąże się z inicjowaniem akcji społecznych, podejmowaniem działań tematycznych w celu mobilizowania sił, solidarności i współpracy [Theiss 1996: 7–8].

Podejmując badania w ramach indywidualnego grantu badawczego w latach 2014–2015 na terenie losowo wybranych rzeszowskich szkół podstawowych (w tym Szkoły Podstawowej nr 25 im. Prymasa Tysiąclecia mieszczącej się przy ul. S. Starzyńskiego 17, Szkoły Podstawowej nr 10 zlokalizowanej przy ul. Do-

minikańskiej 4, Szkoły Podstawowej nr 1 im. Adama Mickiewicza mającej siedzibę przy ul. Bernardyńskiej 4 oraz Szkoły Podstawowej nr 22 znajdującej się na ul. Ptasiej 2), poszukiwano w działalności rad rodziców przejawów omawianych modeli edukacji środowiskowej. Badaniami sondażowymi objęto grupę 1200 rodziców, w tym 150 rodziców tworzących rady rodziców, oraz 200 nauczycieli. Przyjęto, że podstawowym wyznacznikiem opisującym działania rad rodziców są narracje bezpośrednio zaangażowanych w przedsięwzięcie osób, a więc członków rad rodziców. W toku badań zgromadzono 150 narracji opisujących działania podejmowane przez respondentów w ramach łączenia działań szkolnych z edukacją nieformalną. Wśród wypowiedzi przedstawicieli organu kolegialnego rodziców w szkole 94 należy ocenić jako rozbudowane, pozostałe miały charakter syntetyczny. Ramy niniejszego opracowania uniemożliwiają pełną charakterystykę wypowiedzi respondentów, dlatego autorka ograniczy się do przedstawienia wybranych narracji.

Próby scalania edukacji formalnej i nieformalnej – instytucjonalny wymiar obecności rodziców w szkole czy rzeczywiste zaangażowanie

Rada rodziców jako organ współdecydujący o przebiegu procesu edukacji dzieci i młodzieży może podejmować szeroki zakres działań opartych na współpracy z podmiotami środowiskowymi, które będą sprzyjały łączeniu doświadczeń szkolnych i pozaszkolnych uczniów. W badanych szkołach podstawowych rady rodziców podejmują działania środowiskowe o różnym charakterze i przy współdziałaniu licznych podmiotów. Z wypowiedzi respondentów wynika, że w roku szkolnym 2014/2015 rady rodziców zainicjowały ogółem 112 działań, które odwoływały się do potencjału edukacyjnego najbliższego otoczenia. Dokonana kategoryzacja wypowiedzi respondentów pozwoliła wyłonić 3 rodzaje rodzicielskich działań środowiskowych podejmowanych przez radę rodziców, które autorka opracowania nazwała określeniami zaczerpniętymi ze zgromadzonych narracji, a mianowicie: „od zdrowego śniadania po konkurs talentów” – akcyjnie i tematycznie, rodzicielskie działania pomocowe, „planowo i twórczo” – w kierunku budowania przestrzeni edukacyjnej. Najliczniejsza grupa badanych (62,7%) wskazała na podejmowanie pierwszego rodzaju działań związanych z urzeczywistnianiem w praktyce radykalnego modelu edukacji środowiskowej opartego na aktywności i tematyce proponowanych rozwiązań inicjowanych w celu upowszechniania określonych wartości, mobilizowania sił oraz rozwijania współpracy i solidarności. O rozwiązaniach odwołujących się do interwencji i udzielania pomocy, a więc reformistycznym obrazie edukacji środowiskowej, informuje 28,7% członków rad rodziców. Natomiast model uniwersalny edukacji środowiskowej oparty na planowej, systematycznej współpracy prowadzonej przez profesjonalistów pojawia się w narracjach zaledwie 8,7% ankietowanych przedstawicieli rad rodziców.

A. „Od zdrowego śniadania po konkurs talentów” – akcyjnie i tematycznie

Edukacja nieszkolna to bogaty i zróżnicowany obszar instytucji, stowarzyszeń, sytuacji edukacyjnych, z których badani przedstawiciele rad rodziców korzystają, głównie przygotowując akcje społeczne o bardzo zróżnicowanej tematyce. W zasadzie w każdym miesiącu członkowie rad rodziców oferowali uczniom inny temat przewodni, który uwzględniał potrzeby i zainteresowania uczniów bądź łączył się z upowszechnianiem określonych wartości, zachowań, postaw społecznych, a realizowany był w porozumieniu z przedstawicielami najbliższego otoczenia. W badanych szkołach organizacja akcji przez radę rodziców koncentruje się w 3 obszarach: organizacji czasu wolnego (narracje 48 badanych), procesu dydaktycznego (wypowiedzi 22 respondentów) oraz finansowania potrzeb szkoły (opinie 24 ankietowanych). W swych wypowiedziach związanych z organizacją czasu wolnego rodzice informują o przygotowywaniu imprez szkolnych i masowych – od typowych, jak zabawa andrzejkowa, choinka, wigilia, kultywowanie tradycji i obrzędowości, po całkiem nowe rozwiązania typu obchody święta kota, dnia teatru, dnia książki, dnia kwitnącej wiśni, organizacja zdrowego śniadania, pikniku naukowego czy konkursu talentów. Oto przykładowe wypowiedzi ankietowanych: „jako rada rodziców organizujemy cały szereg akcji wolnoczasowych. Nie zawsze są one z góry zaplanowane i uwzględnione w kalendarzu imprez. Pomysły przychodzą czasem nieoczekiwanie i są wynikiem współpracy z otoczeniem, czasem inspiracje czerpiemy z mediów”. Inna matka dodaje: „zorganizowaliśmy dzień zwierząt w szkole. Było wspaniale. Dzieci przynosiły swoje zwierzątka i wybraliśmy najsympatyczniejszego czworonoga. Pomogła nam przychodnia weterynaryjna”. Jeden z ojców mówi: „U nas była akcja pisania wierszy i artystycznej recytacji. To nasza inicjatywa, zaprosiliśmy aktorkę z teatru i osoby z domu kultury”. Rodzice, uwzględniając podmioty środowiskowe, dokładają starań, by czas wolny stał się w badanych szkołach źródłem radości, zadowolenia, autokreacji i samorealizacji.

Druga grupa rodziców (14,7%) informuje o angażowaniu się w organizację i realizację procesu edukacji przedstawicieli środowiska. Głównie członkowie rad rodziców wskazują, iż z ich inicjatywy zaproszono gości, ekspertów, którzy wzbogacili przekazywane uczniom treści o spojrzenie praktyków, wskazali inne sposoby pozyskiwania wiedzy, zachęcali do „obserwowania, mierzenia, wnioskowania”. „Wiedza przekazywana przez eksperta, innym językiem jest dla uczniów bardziej ciekawa, inspiruje do działania”. Jak podkreślają ankietowani, „chodzi o tworzenie struktur wiedzy”, „uczenie sposobów i dróg zdobywania wiadomości w informacyjnym społeczeństwie”. Niekiedy sami członkowie rad rodziców, a także inni przedstawiciele społeczności rodziców prowadzą lekcję dla dzieci lub jej elementy, zwłaszcza z informatyki, fizyki, historii. Jedna z matek podkreśla: „historia nie była lubiana przez uczniów, ale jak przychodzi tata Olka i mówi zajmująco to słuchają uczniowie, ale i ja sama chętnie słucham”.

Badani członkowie rad rodziców (16%) angażują się także wspólnie z podmiotami środowiskowymi w szereg akcji pozwalających pozyskać środki finansowe na doposażenie placówek. Są to głównie kiermasze, pikniki, zbiórka makułatury, aukcje prac dzieci, występy zespołów uczniowskich.

B. Rodzicielskie działania pomocowe

Edukacja środowiskowa łącząca edukację formalną i nieformalną może przybierać charakter interwencji społecznych ukierunkowanych na osoby potrzebujące pomocy. W badanych szkołach rzeszowskich 28,7% przedstawicieli rad rodziców informuje o podejmowaniu swoistego rodzaju działań pomocowych ukierunkowanych na uczniów sprawiających trudności dydaktyczne, wychowawcze lub znajdujących się w niesprzyjających warunkach materialnych. Udzielanie pomocy uczniom trudnym i moralnie zagrożonym podejmowane jest jednak przez przedstawicieli rad rodziców okazjonalnie i spontanicznie, na poziomie angażowania pracowników poradni psychologiczno-pedagogicznych do rozwiązania występujących trudności. Nierzadko kontakty mają charakter oficjalnej korespondencji, która kierowana jest przez przewodniczącego rady rodziców do dyrektora placówki z prośbą o pomoc. Jeden z członków rady rodziców stwierdza: „nie czujemy się do końca przygotowani by pomóc uczniom z rodzin zdemoralizowanych, czy patologicznych. Dostrzegamy taką sytuację i najczęściej prosimy o pomoc profesjonalistów”. W sytuacji trudności o podłożu dydaktycznym badani rodzice angażują się w organizację pomocy koleżeńskiej, oczekując w tym zakresie współpracy z nauczycielem. Natomiast swobodnie dysponują własnymi środkami finansowymi, co pozwala członkom rad rodziców wspierać uczniów materialnie poprzez zakup niezbędnych pomocy dydaktycznych, ubioru, nagród rzeczowych. Pozyskiwani są także sponsorzy oraz realizowana jest współpraca z pracownikami pomocy społecznej. Niestety nie jest to działalność systematyczna i planowa.

C. „Planowo i twórczo” – w kierunku budowania przestrzeni edukacyjnej

Symetryczne i planowe funkcjonowanie edukacji szkolonej i równoległej pozwala nadać działalności zaangażowanych podmiotów charakter instytucjonalny i formalny, oparty na spontanicznym przewodnictwie wykwalifikowanych osób. Edukacja ta, bazując na działalności podmiotowej i pragmatycznej, opiera się na możliwościach środowiska, tj. na jego siłach i zdolnościach do zmiany istniejących warunków. Zasadniczym celem takiej edukacji jest porozumienie i współpraca, która łączy działania indywidualne z tym, co wspólne i publiczne, wpływając na kreatywność środowiska. Niestety w badanych szkołach tylko 8,7% członków rad rodziców informuje o próbach podejmowania systematycznych, wspólnych zintegrowanych działań na rzecz łączenia oddziaływań środowiskowych i treści nauczania. Werbalizują oni opinię, iż podstawą koordynacji działań jest pierwotnie pobudzanie, inspirowanie i wyzwianie indywidualnej inicjatywy członków społeczności rodziców. Intuicyjnie badana grupa wskazuje,

iz „wspólnota rodziców powiązana silnie ze sobą potrafi proponować wiele różnorodnych działań. Im ich więcej tym lepiej”. „Stagnacja nie sprzyja aktywności rodziców na terenie szkoły”, może zahamować nawet dobrze rozwijającą się działalność. Chodzi o budowanie silnych zespołów rodzicielskich w szkole, które propagują partycypację strukturalną związaną z byciem rodzicem, a więc byciem częścią społeczności rodziców posyłających dziecko do odpowiedniej placówki, a „identyfikując się ze społecznością rodziców”, podejmują szereg działań pozwalających budować jednolitą przestrzeń edukacyjną.

Konkluzja

Podsumowując dotychczasowe rozważania i próbując określić miejsce rady rodziców w edukacji środowiskowej łączącej działania edukacji formalnej z edukacją nieformalną – równoległą, nieszkolną, należy sformułować następujące wnioski:

1. W badanych szkołach podstawowych funkcjonujących w środowisku średniego miasta rada rodziców jako reprezentant społeczności rodzicielskiej w szkole podejmuje działania zmierzające do łączenia bogatych i zróżnicowanych oddziaływań realizowanych w środowisku nieszkolnym z działaniami nauczycieli. Badani członkowie rad rodziców wykorzystują jednak potencjał wychowawczy środowiska nie zawsze w sposób planowy i systematyczny. Dlatego też z narracji blisko 2/3 respondentów wyłania się opis przedsięwzięć o charakterze akcyjnym, poświęconych określonej tematyce. Zakres realizowanych tematów jest bardzo szeroki. Wyodrębniono jednak 3 zasadnicze obszary urzeczywistniania radykalnego modelu edukacji środowiskowej przez członków rad rodziców, a mianowicie dydaktyczny, organizacji czasu wolnego i zaspokajania potrzeb finansowych szkoły. Podejmowane przedsięwzięcia służą upowszechnianiu wartości, popularyzowaniu zachowań i działań, np. zdrowe odżywianie, zdrowy styl życia, szacunek dla tradycji.

2. Przedstawiciele rad rodziców (28,7%) wskazują także na podejmowanie działań pomocowych, nierzadko o charakterze interwencyjnym, których celem jest wspieranie uczniów w sytuacji trudności dydaktycznych, wychowawczych i materialnych. Realizowane są zatem działania z zakresu: pomocy koleżeńskiej, zakupu niezbędnych przedmiotów i ubrań, spotkań z ekspertem. Wymienione elementy reformistycznego modelu edukacji środowiskowej występują jednak rzadziej niż modelu radykalnego. Ponadto ankietowani rodzice wskazują na brak kompetencji w zakresie udzielania pomocy uczniom i rodzinom dysfunkcyjnym i patologicznym. W takich sytuacjach rodzice włączają w proces edukacji przedstawicieli instytucji i organizacji środowiskowych, w tym pracowników poradni psychologiczno-pedagogicznych oraz pracowników socjalnych.

3. Nieliczni respondenci (13 osób na 150 objętych badaniami) informuje o podejmowaniu prób zmierzających do organizowania planowych i systema-

tycznych działań skierowanych do dzieci i młodzieży, dorosłych, opartych na edukacyjnym partnerstwie podmiotów środowiskowych, jak też spontanicznym przewodnictwem wykwalifikowanych jednostek. Wymienione wskaźniki przyporządkowano do uniwersalnego modelu edukacji środowiskowej.

Literatura

- Lulek B. (2008), *Współpraca szkoły, rodziny, środowiska*, Rzeszów 2008.
- Lulek B. (2012), *Edukacja formalna i nieformalna – pomiędzy symetrią a dominacją* [w:] K. Denek, A. Kamińska, W. Łuszczuk, P. Oleśniewicz (red.), *Edukacja jutra. Polityka, aksjologia i kreatywność edukacji jutra*, Sosnowiec.
- Lulek B. (2012), *Rodzice w szkole – dziedziny współdecydowania rodziny o sprawach szkoły. Stan rzeczywisty i postulowany* [w:] B. Lulek (red.), *Rodzina i szkoła. Między współpracą a współzawodnictwem*, Krosno.
- Lulek B. (2015), *W poszukiwaniu dróg urzeczywistnienia dobra dziecka. Pomędzy współpracą a rywalizacją* [w:] W. Furmanek, A. Długosz (red.), *Rodzina i szkoła środowiskami urzeczywistnienia wartości*, Rzeszów.
- Lulek B. (2016), *Rodzice – niewykorzystane czy niewykorzystane zasoby w procesie edukacji dziecka?* [w druku].
- Theiss W. (1996), *Edukacja środowiskowa*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” nr 10.
- Theiss W. (2006), *Edukacja środowiskowa* [w:] W. Theiss, B. Skrzypczak (red.), *Edukacja i animacja społeczna w środowisku lokalnym*, Warszawa.
- Trempała E. (1988), *Funkcje szkoły w odniesieniu do edukacji równoległej* [w:] E. Trempała (red.), *Edukacja równoległa jako element globalnego systemu kształcenia i wychowania. Diagnoza i prognoza*, Bydgoszcz.
- Trempała E. (1990), *Funkcjonowanie edukacji równoległej w polskim systemie oświaty i wychowania (relacja z badań zespołowych)*, „Studia Pedagogiczne WSP w Bydgoszczy” z. 24.
- Trempała E. (1994), *Edukacja nieszkolna (równoległa) w warunkach przemian w Polsce*, Bydgoszcz.
- Trempała E. (1997), *Panorama pedagogiki społecznej*, Bydgoszcz.
- Trempała E. (1999), *Edukacja ustawiczna – wymóg współczesności* [w:] A. Przeclawska, W. Theiss (red.), *Pedagogika społeczna. Pytania o XXI wiek*, Warszawa.
- Trempała E. (2002), *Edukacja nie ogranicza się tylko do sfery szkolnictwa instytucjonalnego* [w:] A. Karpińska (red.), *Edukacja w dialogu i reformie*, Białystok.
- Wroczyński R. (1979), *Pedagogika społeczna*, Warszawa 1979.